

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ, ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ТА МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ ВАЛЕНТИНИ ВОЛОШИНОЇ
кафедра вокально – хорової підготовки, теорії та методики
музичної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**Виховання музично – ритмічного чуття учнів у позашкільних
дитячих мистецьких закладах**

Студента 2 курсу МММ групи
Ступеня вищої освіти магістра
Галузі знань 02 Культура
та мистецтво
Спеціальності 025
Музичне мистецтво
**Колодія Максима
Вікторовича**

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Теплова Олена Юріївна

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

Вінниця - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Ритмічне чуття як складова музичності учнів	7
1.2. Психолого-педагогічні особливості молодших школярів	11
1.3. Діагностика рівня розвитку почуття ритму молодших школярів.....	16
II. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ РИТМІЧНОГО ЧУТТЯ УЧНІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДАХ	
2.1. Педагогічні умови виховання ритмічного чуття молодших школярів у позашкільних мистецьких закладах	21
2.2.Методичні основи процесу виховання ритмічного чуття учнів на початковому етапі навчання та подальшій педагогічній роботі.....	52
2.3. Елементарне музикування як фактор виховання ритмічного чуття школярів (з досвіду роботи вчителя музики Дубівського НВК I-III ступенів Уманського району, Черкаської області Кочубея В.І.).....	61
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	70
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Початок ХХІ століття в освіті України ознаменувався прийняттям Державного стандарту початкової загальної освіти, який поставив завдання розвитку особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, художньо-творчих здібностей, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреби в духовному самовираженні. Важлива роль у вирішенні цих завдань належить музичному мистецтву. У зв'язку з цим перед музичною педагогікою постає ряд проблем, серед яких однією з найактуальніших є проблема формування ритмічного чуття у молодших школярів на уроках музики. Її наукова розробка природньо випливає з тих вимог, які ставляться перед учителем музики, і безпосередньо впливає на теорію і практику музичної освіти.

Проблема виховання музично-ритмічного чуття багатогранна і різнопланова, оскільки торкається не лише природи музичності, її структури та діагностики. На перший погляд, вона носить суто психологічний характер, однак може досліджуватись у різних аспектах: філософському, соціологічному, психологічному, музикознавчому, педагогічному тощо.

Розвиток почуття ритму сприяє емоційному розкріпаченню, впевненості в собі, забезпечує самостійність у процесі діяльності, що є дуже важливим для формування фізичного і психічного здоров'я нації.

Питання виховання музичності, в тому числі й почуття ритму, виступає одним із головних завдань навчання й виховання учнів молодшого шкільного віку. Сучасні психолого-педагогічні дослідження розкривають різні аспекти музичного розвитку школярів. Значення мистецтва в естетичному вихованні учнів різних вікових груп неодноразово підкреслювали Д. Джола, Г. Шевченко, А. Щербо. Дослідниками визначені особливості музичного виховання школярів, у тому числі й ритмічного чуття в різних видах музичної діяльності. У дослідженнях Н. Ветлугіної, О. Борисової, Б. Теплової,

звертається увага на необхідність виховання музичності дітей у музично - ритмічній діяльності.

Основними засобами музичного виховання, які сприяють активізації мистецької діяльності учнів, вчені вважають музику та рухи. Натомість, у педагогіці мистецької освіти недостатньо присутні дослідження, які розкривають специфіку і зміст завдань творчого характеру, як одного із важливих засобів виховання музично-ритмічного чуття учнів. Недостатньо визначені значення, місце, зміст, можливості дитячих мистецьких навчальних закладів та специфіка їх впливу на музичне виховання школярів.

Принципові положення теорії здібностей, необхідних для музичного виховання, зокрема співвідношення біологічного і соціального у здібностях, їх структура, можливості й закономірності їх формування й розвитку, розкриваються у дослідженнях Б.Ананьєва, І.Беха, Л.Виготського, О.Ковальова, Г.Костюка, В.Крутецького, О.Леонтьєва, В.Мясищева, С.Рубінштейна та ін.

Вітчизняними (Л.Богоявленська, О.Лук, О.Матюшкін, В.Моляко, Я.Пономарьов, Я.Шубінський та ін.) та зарубіжними (А.Маслоу, К.Роджерс, Д.Томсон та ін.) дослідниками вивчалися різні аспекти проблеми музичного виховання в контексті музично-творчих здібностей, зокрема музично-ритмічного чуття: їх природа, компоненти, критерії та показники розвитку, методи і прийоми формування. Більшість з цих питань все ж залишається дискусійними, що свідчить про складність та багатозначність досліджуваної проблеми.

Ученими неодноразово підкреслювалася думка, що виховання музично-ритмічного чуття є керованим психолого-педагогічним процесом, що включає вплив на мотиви творчої діяльності особистості (О.Дусавицький, О.Киричук), її пізнавальні інтереси (Н.Бібік, Г.Щукіна), загальнонавчальні вміння (Н.Каневська, Н.Підгорна, О.Савченко).

Сензитивність учнів шкільного віку до творчості, зокрема музично-ритмічних дій у їх художніх проявах, підкреслювалася В.Сухомлинським,

К.Ушинським, та багатьма іншими педагогами-класиками. У дослідженнях Л.Божович, Л.Венгера, В.Давидова, Л.Дранкова, Д.Ельконіна, Н.Менчинської та ін. доведено, що шкільний вік є періодом найінтенсивнішого креативного становлення у мистецькому навчанні.

Грунтовних досліджень вимагає проблема виховання музично-ритмічного чуття учнів в умовах взаємодії учасників навчального процесу, що переорієнтовує викладання із авторитарного керування музичною діяльністю учнів на гнучке стимулювання процесу учіння з елементами творчої самостійності.

Таким чином, у процесі розв'язання проблеми виховання музично-творчих здібностей учнів і, як одного з найнеобхідніших, музично - ритмічного чуття, виникає ряд суперечностей: між метою і завданнями інноваційної системи гуманітарної освіти та традиційним змістом і технологіями музичної освіти, що дозволяє вчителю мати у своєму арсеналі обґрунтовані методики їх формування (Е. Абдулін, Ю. Алієв, Л. Горюнова, Р. Грубер, Т. Зинов'єва, Р. Тельчарова, Л. Школяр); між значним творчим потенціалом музичного мистецтва і недостатньою його реалізацією в існуючій навчально-виховній практиці.

Педагогічна значущість виховання музично-ритмічного чуття учнів, та відсутність систематичної роботи по розвитку ритмічного чуття, як головної складової музичних здібностей людини і обумовили вибір теми нашого дослідження «Виховання музично – ритмічного чуття у молодших школярів у процесі ігрової діяльності».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота виконана на кафедрі музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського відповідно теми «Теоретико-методологічні засади підготовки вчителів музичного мистецтва». Тему дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Вінницького державного

педагогічного університету ім. М.Коцюбинського (протокол №103С від 10 жовтня 2019 року).

Об'єкт дослідження – процес виховання музично-ритмічного чуття учнів.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання музично-ритмічного чуття учнів під час навчання у дитячих мистецьких закладах.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній апробації відомими дослідниками педагогічних умов і методики процесу виховання музично-ритмічного чуття учнів у дитячих мистецьких закладах.

Відповідно до визначеної мети дослідження було поставлено такі **завдання**:

- ✓ опрацювати наукову літературу з проблеми дослідження;
- ✓ розкрити психолого-педагогічні основи виховання ритмічного чуття учнів;
- ✓ зробити дефінітивний аналіз поняття «ритм»;
- ✓ проаналізувати стан проблеми виховання ритмічного чуття у практиці сучасних мистецьких дитячих закладів;
- ✓ визначити педагогічні умови виховання почуття ритму в учнів у процесі занять музикою;
- ✓ сформулювати методичні рекомендації стосовно виховання музично-ритмічного чуття учнів засобами музичного мистецтва.

Для досягнення поставленої мети, використовувалися такі **методи** дослідження:

- теоретичні: аналіз, порівняння та узагальнення теоретичних даних;
- емпіричні: анкетування, тестування, ігрові методики діагностики, констатуючий і формуючий експерименти, аналіз педагогічного досвіду, кількісна обробка та якісна інтерпретація експериментальних даних.

Апробація дослідження: виступи з доповідями на звітних науковопрактичних конференціях студентів і молодих вчених на кафедрі

музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії, на кафедрі вокально – хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського.

Робота складається зі вступу, двох розділів по три підрозділи, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Агажанов А. Об абсолютной и релятивной системах курса сольфеджіо. М.Музыка. (Воспитание музыкального слуха: Сборник статей). 1977р. 78- 85с.
2. Абдуллин З. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе: [пособие для учителя].М. Просвещение.1983р. 112 с.
3. Александрова Н.Г. О ритмическом воспитании. М. 1920р.
4. Амонашвили Ш. Здравствуйте, дети!. М. Просвещение. 1983р. 176 с.
5. Баренбойм Л. За полвека: Очерки, статьи, материалы Л. 1989р. 368 с.
6. Бекина С. Музыка и движение: упражнения, игры, пляски. М. 1983р. 208 с.
7. Белобородова В. Развитие музыкального слуха учащихся. М. АПН, 1956р. – 108 с.
8. Блинова М. Физиологические основы ладового чувства. М. Музгиз Вопросы теории и эстетики музыки; вып.2, 1963р.
9. Бойсан В. Музичні дидактичні ігри. (Мистецтво та освіта; № 5).2002р. 19 – 20с.
- 10.Борисова Н. Воспитание музыкального (вокального) слуха учащихся младших классов (I-III) и его влияние на развитие речевого слуха. М. 1975р.
- 11.Бугаева З.Н. Веселый уроки музыки в школе и дома. М. ООО «Издательство АСТ»; Донецк. 2002р.
- 12.Васильева Г. З досвіду розвитку музичного слуху дітей за релятивною системою на початковому етапі навчання. К. Музична Україна, Музыка в школі: Збірка статей; вип.1 С. 81-23. 1972р.
- 13.Вейс П. Относительная сольмизация и советская музыкальная педагогіка. Л. Музыка. 1967р.

14. Вейс П. Ступеньки в музику: Посobie по сольфеджіо. М. 1987р. 200 с.
15. Вендрова Т. Воспитание музыкой / Т. Вендрова, И. Пигарева. М. Просвещение. 1991р.
16. Ветлугіна Н. Музичний розвиток дитини. К. Муз. Україна. 1978р. 256 с.
17. Верещагіна А. Методика викладання музики на релятивній основі у 1 класі: посібник [для вчителів музики загальноосвітніх шкіл] / А. Верещагіна, З. Жовчак. К. Музична Україна. 1977. 51 с.
18. Выготский Л. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк. М. Просвещение, 1991р. 93с.
19. Выготский Л. История развития высших психических функций. Собр. Соч: В 6 т. М. 1983р.
20. Волконський С. Воспитательное значение ритмической гимнастики ЖакДалькроза СПб. С. 5-7. Листки Курсов Ритмической гимнастики. 1913р.
21. Горюнова Л. Развитие ребенка как его жизнетворчество Искусство в школе; №1. С. 15-21. 1993р.
22. Гребельник С. Формирование и развитие абсолютного слуха как музыкальной способности. М. 1985р.
23. Дебелая Ж. Пошуки шляхів формування духовного світу людини засобами музики / Ж. Дебелая, Н. Черноіваненко. К. Музична Україна, С. 16-23. Музыка в школі: збірка статей; вип.6. 1980р.
24. Деранже И. Влияние слуховых рецепций на голос (вокальный и речевой). М. Развитие детского голоса С. 176-181. 1963р.
25. Єременко О. Сприймання молодшими школярами музики на основі констант «ритм» та «лад» / О. Єременко, С. Науменко. С. 30 – 31. Початкова школа; № 3. 2004р.
26. Жовчак З. На другому міжнародному Кодаївському семінарі в Кечкеметі. К. Музична Україна. С. 136 -140. Музыка в школі: збірка статей; вип. 2. 1974р.

27. Жовчак З. З досвіду викладання музики у початкових класах загальноосвітньої школи методом ладової сольмізації. К. Музична Україна С. 48-64. Музика в школі: збірка статей; вип. 3 1976р.
28. Запорожец А. Некоторые психологические вопросы развития музыкального слуха у детей дошкольного возраста. М. С.186-195. Развитие детского голоса 1963р.
29. Збруева Н. Ритмическое воспитание Предисловие И. Александровой. М. Госиздат, 1935р.
30. Ильина Г. Особенности развития музыкального ритма у детей. 1966р. С. 119-132. Вопросы психологии; № 1
31. Кабалецький Д. Про трьох китів та інші цікаві речі. К. Муз. Україна, 1973р. 190 с.
32. Кабалецький Д. Воспитание ума и сердца: кн. [для учителя] М. Просвещение, 1984р. 206 с.
33. Кібалова Т. Завдання та вправи на уроках музики Мистецтво та освіта. 2009р. Науково-методичний журнал; № 4.
34. Ковалів В. Методика музичного виховання на релятивній основі. К.:Музична Україна.1973р. 150 с.
35. Кодай З. Избранные статьи. М. 1983р. 400 с.
36. Колев Ц. Развитие музыкального слуха в процессе обучения пению. М. 1963р. С. 252 – 258. Развитие детского голоса.
37. Кондратьев А. Развитие ритмического чувства. М.1962р. 91 с.
38. Кушка Я. Методика музичного виховання дітей. Вінниця: Нова книга, 2007р. 216 с.
39. Медяников А. Особенности развития звуковысотного и ритмического слуха первоклассников различных типологических групп. М. 1974р.
40. Назайкинский Е. О психологии музыкального восприятия. М. Музыка, 1972р. 384 с.
41. Науменко С. Психолого-педагогические условия формирования музыкальности у шестилетних детей. К. 1991р. 103 с.

- 42.Оськина С. Внутренний музыкальный слух. М. Музыка, 1977р. 72 с.
- 43.Падалка Г. Учитель, музыка, діти. К. Муз. Україна,1982р. 144 с.
- 44.Ригина Г. Развитие у первокласников ладовых представлений. М. Музыка, 1975р. С. 50-70. Вопросы методики музыкального воспитания детей.
- 45.Румер М. Методика навчання нотної грамоти на уроці. К. Музична Україна.1974р. С. 24-32. Музыка в школі: збірка статей; вип. 2
- 46.Самолдіна К. Використання рухів на уроках музики С. 31-35. Музыка в школі; випуск 7
- 47.Сіліньш Е. Відносна сольмізація у загальноосвітній школі К. Музична Україна. 1974р. С. 33-50. Музыка в школі: збірка статей; вип. 2.
- 48.Тайнель Е. Музичне виховання за методом відносної сольмізації. Ч-1 Дрогобич: Коло 2001р. 212 с.
- 49.Тарасова К. Онтогенез музыкальных способностей Педагогика, 1988р. 176 с.
- 50.Теплов Б. Избранные труды: В 2-х т М . Педагогика, 1985р. 328 с.
- 51.Теплов Б. Психология музыкальных способностей. М, 1947р. 335 с.
52. Теплова О. Ю. Педагогічні орієнтири формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до творчої самореалізації. Професійна освіта: проблеми і перспективи. 2016р. Вип. 11. С.110-114. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Profos_2016_11_21
- 53.Тушева В. Творчі завдання на уроках музики. 1997р. 30 с. Початкова школа; №6
- 54.Фролкин В. Традиционные и новаторские черты современных зарубежных систем массового музыкального воспитания Новосибирск, 1989р.С.59-75. Художественное воспитание подрастающего поколения: проблемы и перспективы

- 55.Хлебнікова Л. Виховання в молодших школярів творчого начала на уроках музики / Л.Хлебнікова, В.Кузь. К. Музична Україна. 1977р. С. 24-36. Музика в школі: збірка статей; вип.4
- 56.Хлебнікова Л. Виховання музикою. К. Рад. шк. 1990р. С. 155- 168. Навчання і виховання шестирічних першокласників упор. К.Прищепа.
- 57.Холопова В. Музыкальний ритм. М. Музыка, 1980р. 80 с.
- 58.Шинкаренко А. Розучування пісень з музично-ритмічними рухами / А. Шинкаренко, Н. Лупак. 1989р. 55 с. (Початкова школа; № 3).